

Da *Passage* i 2005 bragte et særnummer om børnelitteratur, var der fokus på at læse børnelitteratur som et kunstnerisk udtryk. Dette nummer af *Passage* retter blikket mod de store forandringer, som er sket i og omkring børne- og ungdomslitteratur siden. Fokus er på de mange områder, hvorpå børne- og ungdomslitteraturen i disse år søger ud i grænseområderne mellem skrift, lyd og billeder, mellem medier, mellem nære og fjerne konflikter, mellem litteratur for små børn og voksne og mellem underholdning, leg, vidensformidling og kunst.

Et centralt omdrejningspunkt for flere af artiklerne er forholdet mellem bogen og de andre medier, hvor igennem børn møder fortællinger, oplysning og underholdning. Tidligere er betegnelserne 'børnelitteratur' og 'børnebog' blevet anvendt synonymt, men en sådan begrebsanvendelse er mindre indlysende i dag. Udgivelsen af J.K. Rowlings serie om Harry Potter (1997-2007) og de efterfølgende filmatiseringer, computerspil, websitet pottermore.com og senest påbegyndelsen af udgivelsen af en illustreret udgave af serien har vist, at fortællinger for børn i dag bevæger sig på tværs af medier og udtryksformer. Tendensen til at producere og markedsføre den samme fortælling i flere medier er – også inden for litteraturen generelt – blevet mere markant de senere år, ikke mindst som følge af digitale mediers indtog i medie billedet. Ikke desto mindre skiller børnelitteraturen sig ud i kraft af den blotte mængde medier og udtryksformer som sættes i spil, men også i kraft af højt læsning, dramatiseringer og billedfortællinger gennem århundreder har været en integreret del af den fortællekultur, børn blev konfronteret med. Børnelitteraturen har i et vist perspektiv altid været tværmedial.

På det litterære marked kan man i dag iagttage bemærkelsesværdige forskydninger i rollefordelingen mellem forfattere, tekster, producenter, formidlere og læsere. Børn opfattes i dag som individer, der har *agency*, forstået som ret til at handle og have indflydelse på deres egen situation, og det gælder også i forhold til litteratur. Hvor man tidligere opfattede det som de voksnes pligt at sørge for, at barnet fik adgang til den bedste litteratur – forstået som den litteratur, voksne havde skrevet, udgivet og indkøbt – er børn og unge i dag også aktivt handlende i forhold til de tekster, de læser. Det ses fx i børn og unges egen produktion af fanfiktion og i forskningens øgede interesse for de tekster, som børn selv skriver. Samtidig markedsfører forfattere og forlag i stigende grad udgivelser direkte til børn og unge uden om de etablerede kanaler rettet mod formidlere.

I forlængelse heraf kan man iagttage interessante opbrud i forestillinger om børne- og ungdomslitteraturens læsere. En række betegnelser, der peger på nye og glidende overgange mellem forskellige livsfaser, har vist sig de senere år, herunder betegnelserne 'allalderlitteratur', 'crossover-fiction', 'weenlitteratur' og senest også i en dansk sammenhæng 'YA-litteratur'. YA er en forkortelse for *young adult fiction*, hvilket hidtil i faglitteratur har været oversat til og brugt synonymt med ungdomslitteratur. Imidlertid bliver 'YA' i dansk sammenhæng i disse år også anvendt både som en betegnelse for litteratur for de 'lidt ældre unge' og som en subgenre inden for ungdomslitteraturen. Aktuelt bruges termen særligt i markedsførings- og formidlingsammenhæng, men noget tyder på, at unge læsere også har taget betegnelsen

YA til sig. Udviklingen peger på, at magtbalancen og definitionsretten ikke længere alene ligger hos voksne autoriteter i form af formidlere og forskere.

Tillid til barnet som læser afspejler sig ligeledes i aktuelle fortællingers indhold. En stor del af børne- og ungdomslitteraturen forholder sig til alvorlige spørgsmål både omkring nære, eksistentielle og følelsesmæssige konflikter i genkendelige universer og globale problemstillinger som krig, miljøkatastrofer og migration, således at barnet tiltales som et individ, der udvikler sin egen identitet i sine nære omgivelser, men som også er borger i en kompleks og uforudsigelig verden.

Samtidig med at børnelitteraturen præges af den teknologiske udvikling, af ændrede opfattelser af barndom og af centrale konflikter og temaer i den omkringliggende verden, ser man også en stigende interesse for at udforske og eksperimentere med bogens og litteraturens egenart, en udvikling man også kan iagttage inden for litteraturen generelt. Tendensen til at litteratur bredes ud på flere medier og platforme går således hånd i hånd med en bevægelse mod, at bogen bliver mere og mere 'bogagtig'. Det kommer til udtryk i en række udgivelser, der leger med bogmediet, og hvor bogdesign, herunder papirkvalitet, illustrationer, formater og indbinding, tillægges større betydning og indgår som et betydningsbærende element i fortællingerne. Igen kan man dog også pege på, at børnelitteratur i historisk perspektiv i højere grad end anden litteratur har opereret med alternative formater, såsom pop-op bøger, rullebøger og leporello-formater, og benyttet en større variation af materialer.

På det danske bogmarked kan man desuden iagttage en bemærkelsesværdig opblomstring af poesi for børn, herunder udgivelser af konkret poesi, rap-inspirerede tekster, nonsenspoesi og versfortællinger for børn. En eventuel frygt for at det ovenfor beskrevne bredere litteratur- og mediebegreb truer de mere skrift- og sprogorienterede dele af børnelitteraturen forekommer i forlængelse heraf ubegrundet, idet litteratur som en særlig form for bearbejdet sprog også kommer til udtryk i romaner, noveller, i letlæsningsbøger og bøger for helt små børn.

Dette temanummer af *Passage* viser, hvordan forskningen i børn og unges tekster og medier forholder sig til den aktuelle situation. Nummeret indledes med Nina Christensens artikel "Overgange. Børne- og ungdomslitteratur og barndomsopfattelser i bevægelse", der diskuterer konsekvenser af den ovenfor beskrevne udvikling i relation til litteratur- og barndomsbegreber, herunder litteratur forstået som kombinationer af skrift og billede.

Denne artikel efterfølges af den amerikanske børnelitteraturforsker Marah Gubars essay "Et risikabelt foretagende. At tale om børn i børnelitteraturforskningen", som gør op med forskere som Karín Lesnik-Oberstein og Jacqueline Rose. For at undgå at tale om børn som individer karakteriseret ved deres mangler eller forskellighed i forhold til voksne foreslår hun det, hun kalder en 'slægtskabsmodel', der i højere grad bygger på lighederne mellem voksne og børn.

Herefter følger en række artikler, der med tekstanalytisk udgangspunkt undersøger forskellige centrale elementer af børne- og ungdomslitteratur i dag. Den norske litteraturforsker Åse Marie Ommundsen har i en årrække beskæftiget sig med grænsefeltet mellem børne- og voksenlitteratur, og i "Billedbøger mellem læsere. Kontroversielle billedbøger i Norge og Danmark" undersøger hun spørgsmålet om

billedbøgers egentlige modtagere med udgangspunkt i analyser af Oscar K. og Lilian Brøggers *De skæve smil* (2008) og Gro Dahle og Kaia Dahle Nyhus' *Krigen* (2013), der omhandler alvorlige temaer som abort og skilsmisse.

I Anna Karlskov Skyggebjergs artikel "En krig i det fjerne. Børne- og ungdomslitteratur om krigen i Afghanistan" foretages en analyse af børnelitteraturens aktuelle repræsentationer af transnationale konflikter. Med udgangspunkt i primært danske værker undersøger hun, hvorledes det danske engagement i Afghanistan formidles til danske læsere og på forskellig vis bringes tæt på danske børnelæseseres hverdag.

Litteraturanalysen er også i centrum i den australske børnelitteraturforsker Victoria Flanagans artikel "Piger på nettet. Repræsentationer af unge kvinders seksualitet i den digitale tidsalder". Heri beskriver hun med udgangspunkt i engelsksproget ungdomslitteratur, hvorledes digitale medier præger unge pigers identitetsudvikling og dermed også ungdomsromanens form og indhold. Artiklen peger således på, hvordan det i udgivelser for unge i dag ikke giver mening at forsøge at skelne skarpt mellem litteratur og andre medier, eftersom medierne er en fuldstændig integreret del af børn og unges hverdag, sprog og identitetsdannelse.

Dette afspejles også i Ayoe Quist Henkels artikel "Ungdomslitteratur former(er) sig", der er en undersøgelse af aktuelle danske ungdomsromaner i et genreperspektiv. Artiklen bringer eksemplerne i dialog med den nyeste internationale forskning i ungdomslitteratur og peger på, at nyere ungdomsromaners integration af elementer fra digitale medier appellerer til at inddrage medie- og materialitetsperspektiver i konkrete analyser.

Med Sarah Myginds artikel "Børnelitteratur i udbrud. Transmediale bevægelser i nutidig børnelitteratur" introduceres et nyt blik på tekster for børn og unge. Artiklen tager udgangspunkt i *The Numberlys*, der er udgivet af Moonbot Studies, og som børn kan møde både som en app, som billedbog og som en augmented reality-app. Mygind foreslår termen 'klyngeværk' for sådanne fortællinger, hvor de samme karakterer og de samme plotelementer optræder i og skaber transmediale sammenhænge.

Afslutningsvis viser medieforskeren Stine Liv Johansen i "Fodboldleg som tekst. Børns tekster i et brugsperspektiv", hvorledes en medieetnografisk tilgang kan fremdrage nye perspektiver på tekster for børn og unge. Med udgangspunkt i en empirisk analyse af den flerhed af tekster, medier og kontekster, som børn med interesse for fodbold bringer i spil, peger hun på, at børne- og ungdomslitteratur med udbytte kan tage udgangspunkt i børns faktiske brug af konkrete tekster og medier.

Dette nummer af *Passage* præsenterer således nye tilgange til børne- og ungdomslitteratur, peger på forandringer og brudflader på det børne- og ungdomslitterære område og tilgrænsende felter, og ønsker dermed at bidrage til at kvalificere diskussioner omkring disse tekster i den offentlige debat og i undervisningssammenhænge.